

ΤΑ ΤΡΙΑ ΕΡΕΙΣΜΑΤΑ

ΤΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΜΗΤΗΡ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΚΛΗΡΟΥ.

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ Ἀγαγρωστηρίου τῆς
 «Ὁμοροῦσας» ἑορτῆν 23ῃ Δεκεμβρίου 1873.

ὑπὸ

ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ Δ. ΣΕΪΖΑΝΗ.

Ἐκδίδεται ἀναλώμασι τοῦ Ἀγαγρωστηρίου
 πρὸς ὄφελος τῆς Ἐδαγγελικῆς Σχολῆς.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ,

τύποις Ἀμαλθείας.

1874.

ΤΟΝ ΑΝΑ ΧΕΙΡΑΣ ΛΟΓΟΝ συνετάξαμεν καὶ ἐξεφωνήσαμεν κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ Ἀναγνώστηρίου τῆς Ὁμοιοίας ἑορτὴν κατ' αἴτησιν τῶν μελῶν τῆς Διευθύνσεως αὐτοῦ, ἧς τὰς εὐγενεῖς προθέσεις καὶ τὰς κοινωφελεῖς ἐνεργείας ἐκτιμῶμεν καὶ ἀναγνωρίζομεν.

Κατ' ἀρχὰς ἰδιαίτερος καὶ τὰ τρία ἀναπτύξαντες αὐτοῦ κεφάλαια

1ον περὶ μητρὸς

2ον περὶ σχολείου καὶ

3ον περὶ κλήρου, ἠναγκάσθημεν μετὰ ταῦτα, ἀποκόψαντες τὸ πλεῖστον αὐτῶν, νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ γενικώτερα, ὅπως μὴ δοθῇ αὐτῷ ἕκτασις, ἀπαιτοῦσα ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ χρόνον περισσότερον τοῦ συνήθως παραχωρουμένου εἰς τοιαύτας περιστάσεις, οὐδόλως μάλιστα κατὰ νοῦν ἔχοντες τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ.

Ἦδη ὅτε ἡ Διεύθυνσις, προτραπεῖσα καὶ ὑπὸ τινῶν τῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην παρευρεθέντων λογίων, ἀπεφάσισε τὴν ἐκτύπωσιν αὐτοῦ πρὸς μικρόν τι ὄφελος τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, φέρεται εἰς φῶς ἀκριβῶς ὡς ἐξεφωνήθη.

Προγνωρίζομεν ὅτι ἡ δημοσίευσίς αὐτοῦ δύναται νὰ παροξύνῃ ἀτομά τινα καθ' ἡμῶν, καί-οι περὶ ἀτόμων οὔτε νῦν οὔτε ἄλλοτε ὠμιλήσαμεν. Ἡμεῖς ὅμως, περὶ τῶν ἀτόμων ἀδιαφοροῦντες, ἀποβλέπομεν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ ἔθνος, ὑπὲρ ὧν καὶ ὁ ἐλάχιστος τῶν πολιτῶν δύναται νὰ ρίψῃ ἀγαθόν τινα σπόρον, ὅπότεν οὔτε φιλίας ἰδιοτελεῖς ἐπιδιώκῃ, οὔτε ἔχθρας ἀγενῶν πτοῖται.

Ἔργον βραχείας προθεσμίας καὶ μικρᾶς ἐπομένως σπουδαιότητος ἀφιερῶται τοῖς ὀλίγοις ἐκείνοις, οἵτινες οἵανδήποτε καὶ ἂν κατέχωσι θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐφ' οἷα σδῆποτε βαθμίδος αὐτῆς καὶ ἂν ἴστανται, οὐδέποτε λησμονοῦσιν ὅτι φιλία καὶ ἔχθρα, συμπάθειαι καὶ μίση, ἀτομικαὶ στερήσεις καὶ ἴδια συμφέροντα ἐνωρὶς ἐπὶ τῆς γῆς διαλύονται καὶ μετὰ τοῦ ἀτόμου συναπόλλυνται, ἀλλ' αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι διαμένουσιν αἰώνια μετὰ τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐν Σμύρνῃ, τῇ 7 Ἰανουαρίου 1874.

Μ. Δ. Σεῖζάνης.

ΤΑ ΤΡΙΑ ΕΡΕΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΜΗΤΗΡ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΚΛΗΡΟΣ.

« Οὐκ, ἐπειδὴν ἡμεῖς τελευτήσωμεν, καὶ οἱ λόγοι οἱ περὶ ἡμῶν σεσιγήσουσι· ὥστε ἐπιμελητέον αὐτῶν ἐστίν. Ἀνάγκη γάρ, ὡς ἔοικε, μέλειν ἡμῖν καὶ τοῦ ἔπειτα χρόνου. . . » (Πλάτων)

Ἐπιθυμῶ, Κύριοι, ἀφοῦ ἅπαξ εἰς ἐμὲ, ἀκαταλλήλως ἴσως, ἀνετέθη τῆς ἐπετείου τοῦ καθιδρύματος τούτου ἑορτῆς ὁ λόγος, νὰ καταβῶ τὸ βῆμα οὐχὶ ρήτωρ πομπώδους τινὸς πανηγυρικοῦ ἢ μακρὰν τῶν ἡμετέρων ἀναγκῶν κειμένης πραγματείας. Ἐπιθυμῶ ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, καθ' ἣν βλέπω πέραν τοῦ βήματος τούτου καὶ λογίους καὶ βιομηχάνους, τὸν σεβαστὸν κλῆρον καὶ τὸν φιλομαθῆ λαὸν τῆς ἡμετέρας πόλεως, νὰ εἶπω τι ἀπορρέον οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν ἀτομικῶν μου πεποιθήσεων ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς κοινῆς γνώμης· ἐπιθυμῶ νὰ ὁμιλήσω οὐχὶ ὡς μοὶ εἶνε εὐκολώτερον, ἀλλ' ὡς ἀρμόζει εἰς τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν χαρμύσνον τέλος ἡμέραν. Ἐπεθύμουν ὅμως καὶ αἱ γνώσεις καὶ ἡ ἡλικία μου νὰ ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε νὰ μοὶ ἔδιδον τὴν ἰκανότητα καὶ νὰ μοὶ παρεχώρουν τὸ δικαίωμα, ὅπερ κέκτηται ὁ πατὴρ ἐκεῖνος, ὅστις μίαν ὥραίαν ἀνοιξέως πρῶταν ὀδηγεῖ τὰ φίλτατα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χλοεροῦ λόφου καὶ, δεικνύων αὐτοῖς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον, τοῖς ἐξηγεῖ τὸ θαῦμα τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ φῶς αὐτοῦ διαχέεται ἐπὶ τῆς σκιερᾶς γῆς καὶ αἱ χλιαραὶ αὐτοῦ ἀκτίνες θερμαίνουσι τὰ παιδικὰ των μέτωπα. Συγγνώμην ὅθεν, ἂν πρὸς σιγμὴν ἀνυψώσω τὴν ἀσθενῆ μου χεῖρα καὶ, μεταφέρων τὴν σκηνὴν ταύτην τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ δικνοητικοῦ, εἶπω ὑμῖν μετ' ἀγαλλιάσεως: Ἰστασθε, νὰ ἴστασθε, Κύριοι, τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπὶ τοῦ πρασίνου ἐκείνου λόφου τῆς ἐλπίδος καὶ ἰδοὺ ἀνατέλλων ὁ Ἥλιος. Ἴδου ὁ Ἥλιος φωτίζων τὴν Ἀνατολὴν καὶ θερμαίνων τὰς ἡμετέρας καρδίας, ἵνα καρποφορήσῃ ὁ σπόρος, ὃν ἔρριψεν ἐκεῖ ὁ δάκτυλος τοῦ

Δημιουργοῦ, καὶ οὐτινος τὴν βλάστησιν δύνανται οἱ ὕετοί ν' ἀναθά-
λωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ ἐξαφανίσωσιν.

Ὁ ἡμέτερος λόγος ἀποβλέπει, Κύριοι, τὴν μερίδα ἐκείνην τῆς δι-
εσκορπισμένης ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ἧς ἡ πρόοδος ἔσεται πρόοδος
τῆς ὅλης Αὐτοκρατορίας καὶ ἤτις, εὐγνωμονοῦσα εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς
εὐημερίας τῆς προθέσεις τοῦ Σ. Μονάρχου, ὀφείλει νὰ ζητήσῃ καὶ ἐξ
ιδίων τὰ μέσα, δι' ὧν ἡ εὐημερία αὕτη εὐκολώτερον προσαποκτάται
καὶ μακροχρονιώτερον διαρκεῖ.

Κατ' εὐτυχίᾳ σύμπτωσιν χθὲς εἰσέτι διακεκριμένους πολιτικούς ἀνὴρ
καὶ φιλόσοφος, ἀποτεινόμενος πρὸς ὅμιλον νεαρῶν συμπατριωτῶν του,
πρὸς τοὺς φοιτητὰς ἑνὸς τῶν πανεπιστημίων τῆς Σκωτίας, ἀνεφώνησε
πρὸς τὸν ἄσμενον ὀλόκληρον :

« Δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ εὐτυχία συνίσταται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν
τῶν φυσικῶν μόνον ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου· δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ
εὐτυχία αὕτη εἶναι ἡ τελειότερα πασῶν, οὔτε εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ
τῆς ἀρχῆς ταύτης βασιζόμενος ὁ ἀνθρώπος δύναται νὰ καθιδρῶσῃ
πολιτείαν ἀκαμίαν καὶ διαρκῆ. Οἰαδήποτε πεπολιτισμένη κοινωνία
δεῖται μεγάλου καὶ πραγματικοῦ κεφαλαίου ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων,
ἐφ' ὧν νὰ βασισθῇ. Ἡ πνευματικὴ τοῦ ἀνθρώπου φύσις εἶνε ἰσχυ-
ροτέρα τῶν κωδίκων καὶ τῶν συνταγμάτων· οὐδεμίαν κυβέρνησις, μὴ
ἀναγνωρίζουσα ὡς θεμέλιον τὴν πνευματικὴν ταύτην φύσιν τοῦ ἀν-
θρώπου, δύναται ν' ἀποβῇ διαρκῆς καὶ οὐδεμίαν νομοθεσία δύναται νὰ
διαρκέσῃ, ὅπου δὲν ἀπορρέῃ ἐκ τῆς πηγῆς αὐτῆς. Ἡ ἀρχὴ αὕτη
δύναται ν' ἀναπτυχθῇ πολυειδῶς, νὰ προσλάβῃ χαρακτῆρα πολλῶν
δογμάτων καὶ ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ ἔσεται πάντοτε θεία. Καθὼς
ὁ χρόνος διήρηται εἰς ἡμέραν καὶ νύκτα, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ θρη-
σκεία βασιζέται ἐπὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εὐθύνης τοῦ ἀν-
θρώπου· τὸ μὲν διατελεῖ προφανές, τὸ δὲ μυστηριώδες· ἀμφότερα ὁ-
μοῦς εἰσὶ γεγονότα.

Δὲν ὑπάρχει οὐδὲν, ὡς τινες διατείνονται, ἐν ταῖς πεποιθήσεσι ταύ-
ταις τείνον νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν εὐφυΐαν μας ἢ νὰ χαλαρώσῃ τὰς συμ-
παθείας μας· τοῦναντίον ἡ θρησκεία ἐνισχύει τὴν διάνοιαν καὶ εὐρύνει
τὴν καρδίαν. Ὁ ἔχων βαθυτέραν συναίσθησιν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν σχέ-
σεῶν του, αὐτὸς εἶναι καὶ ἰκανώτερος νὰ ἐκπληρῶσῃ τὰ πρὸς τοὺς ἀν-
θρώπους καθήκοντα αὐτοῦ. »

Τὰς μεγάλας ταύτας, Κύριοι, ἀληθείας δύο τάξεις τῆς κοινωνίας
ἀμφισβητοῦσι παρ' ἡμῖν· ἡ μὲ ἀκουσίως, καὶ συγγνώμης διὰ τοῦτο
ἀξία, ὁσημέραι ἐκλείπει ἢ ἀνακλύπτει· ἡ δὲ ἀποτρόπαιος βρυχάται

λυσοδῶς παρὰ τὴν μάνδραν ὑμῶν δίκην θηρίου, τὴν μάνδραν ὑμῶν
τῶν ποιμένων τῆς ποιμένης τοῦ Χριστοῦ, ὧν ἡ χεὶρ κατὰ τὰς πονη-
ρὰς ταύτας ἡμέρας ὀφείλει νὰ βαρσάσῃ ὑπὲρ ποτε στιβαρῶς καὶ ἀγρύ-
πνως τὴν ποιμαντορικὴν αὐτῆς ράβδον.

Καὶ τὴν μὲν πρώτην, Κύριοι, ἀποτελοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἱ-
τινες ἄγευστοι τῶν ἀγαθῶν τῆς παιδείας δὲν δύνανται νὰ τὰ ἐκτιμῆ-
σωσι, βεβυθισμένοι δὲ εἰς τὸ ὑλικὸν μόνον τοῦ βίου μέρος, ὀλίγον περὶ
παντὸς ἄλλου φροντίζουσι, καὶ μάλιστα ὅπου περὶ τῶν εκπαιδευ-
τικῶν ἡμῶν καταστημάτων πρόκειται. Ἰστάμενοι σήμερον χάριν τοῦ
παρελθόντος ἐπὶ θέσεως ἐξασφαλιζούσης τὰς ὑλικὰς καὶ ἀτομικὰς ἀ-
νάγκας τοῦ παρόντος, ἀγνοοῦσιν ὅτι τὸ μέλλον ἔχει τὰς ἰδίας αὐτοῦ
ἀνάγκας καὶ τὰς ἐθνικὰς ἀπαιτήσεις· ἀδιαφοροῦσι, ναί, περὶ τοῦ μέλ-
λοντος ἐκείνου, ὅπου δὲν τυγχάνει σήμερον ὡς ἄλλοτε σκοτεινὸν καὶ
ὅπου δύναται τις νὰ προῖδῃ, νὰ προστοιμάσῃ καὶ διευκολύνῃ. Ἐνοῶ,
Κύριοι, περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀνατολῆς, περὶ τῆς ἀνυψώσεως τῶν
λαῶν αὐτῆς διὰ τῆς παιδείας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν ὠφελίμων τεχνῶν·
ἐνοῶ περὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑλληνισμοῦ, ὅστις θ' ἀναλάβῃ τὴν
πρωτοβουλίαν ταύτην. Τοὺς τοιοῦτους δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ, ἂν τὰ
μέγαλα, ἅτινα καθεκάστην κτίζομεν, ἢ οἱ ναοὶ, εἰς τὴν ἀνέγερσιν
τῶν ὁποίων προθύμως συνεισφέρομεν, καὶ αἱ χρηματικαὶ περιουσίαι,
τὰς ὁποίας ἐγκαταλείπομεν, προώρισται νὰ διαρκέσωσι περισσότερον
τῆς μυστηριώδους ἐκείνης πηγῆς τῶν εὐγενεστέρων καὶ ἱερωτέρων αἰ-
σθημάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἢτις καλεῖται *Ethos*, ὅπου ἄρχεται ἐκ τοῦ
παρελθόντος, δὲν περιορίζεται εἰς τὸ παρὸν, ἀλλὰ κινεῖται καὶ σπεύ-
δει ἀδιακόπως πρὸς τὸ μέλλον;

Δύναται τις νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ ἂν, ἔθνος λέγοντες, ἐνοῶμεν τὰς
πόλεις καὶ τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἀλλ' ἀψύχους αὐτῶν οἰκοδομὰς, ἢ ὅ,τι
ἐνόουν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅπου ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῶν Σαλαμι-
νομάχων πλοίων τῶν ἔβλεπον ἀναβαίνοντα πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸν κα-
πνὸν τῶν οἰκῶν, τῶν θεάτρων καὶ τῶν ἱερῶν αὐτῶν βωμῶν; Δύναται
τις νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ, ἂν ἡ ὑπαρξὶς καὶ ἡ εὐτυχία ἑνὸς ἔθνους συνίστα-
ται εἰς τὴν ὑπαρξὶν καὶ ἐφήμερον εὐτυχιάν μιᾶς συγχρόνου γενεᾶς,
μεθ' ἧς ὑλικώτερον καὶ μάλλον ἰδιοτελῶς συνδέεται τὸ ἄτομον ἡμῶν,
καὶ ἂν ὁ ἀνθρώπος, ζῶν ἐν τῇ ἀτομικότητι αὐτοῦ, δὲν ζῇ καὶ πέραν
αὐτῆς ἐν τῷ ἀτόμῳ, πρὸς ὃ εὐρέπονται κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου μας
αἱ ἐλπίδες, αἱ προσπάθειαι καὶ πάντα ἡμῶν τὰ περιπαθῆ αἰσθήματα;
Ἀναμφιβόλως, Κύριοι, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ζωῇ ὑπάρχει ὁ ἐγωϊ-
σμός, ἡ ὕλη, ἡ αὐτολατρεία· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὁ πρὸς τὴν κοινωνίαν

καὶ τὴν πατρίδα ὑψηλὸς ἔρωσ, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα, ὅπερ, ἀνυψούμενον ἐκ τῆς τέφρας καὶ τῆς ἀργίλλου, διορθῶ τὸ μέλλον, συσχετίζεται μετ' αὐτοῦ καὶ, προφητεῦον τὰς τύχας του, συγχαίρει ἢ συμπονεῖ διὰ τὴν συγκεχυμένην ἐκείνην ὑπαρξίν, τὴν ὁποίαν κυροφουοῦσιν οἱ αἰῶνες, ἧτις δὲν εἶνε μὲν ἡ ἀτομικότης ἡμῶν, φέρει ὅμως καὶ οὐσίαν καὶ πνεῦμα τοῦ ἀτόμου μας. Τὰ αἰσθήματα ἡμῶν ταῦτα μεταβιβάζονται διὰ τῶν ἀμέσων ἀπογόνων καὶ πρὸς τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐκείνας γενεάς, ἃς τὸ προπατορικὸν ὄνομα συγκινεῖ ἐπίσης, ἐν ισχύει καὶ ἀποκαθιστᾷ τολμηρὰς, ὑπερηφάνους, δραστηρίας καὶ μεγαλοπράγμονας.

Τίς, Κύριοι, ἐξ ἡμῶν δυνάμενος νὰ καυχηθῆ ἐπὶ οἰκογενειακῇ τινι ἐπισημότητι, δὲν ἔσχεν ἀφορμὴν νὰ εἶπη, ὡς ὁ Γλαῦκος πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Τυδέως:

Ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὐχομαι εἶναι,

καὶ τίς ὁ πατὴρ πάλιν, ὅστις δὲν ἀνύψωσεν εἰς τὰς χεῖράς του τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ δὲν εἶπεν, εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ καθὼς ποτε ὁ ἀτυχεὶς ἐκεῖνος ἦρος τῆς Τροίας:

... δότε δὴ καὶ τόνδε γενέσθαι
 παῖδ' ἐμὸν, ὡς καὶ ἐγὼ περ ἀριπρεπέα Τρώεσσι,
 ὧδε βίην τ' ἀγαθὸν, καὶ Ἰλίου ἴφι ἀνάσσειν
 καὶ ποτέ τις εἶπησι, Πατὴρ δ' ὄγε πολλὸν ἀμείνων... (*)

Διατί, Κύριοι, ἡ εὐχὴ αὕτη καὶ τὸ αἶσθημα ἡμῶν νὰ σταματᾷ μετὰ αὐτοῦ, νὰ μὴ παρακολουθῆ καὶ τὴν τύχην τῶν ἀπογόνων ἐκείνου εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ χρόνου διάστημα, τὸ διάστημα τῆς αἰωνιότητος; Ἄλλ' οὐχὶ ἀναμφιβόλως παρὰ τῷ ἀνεπτυγμένῳ πνεύματι καὶ τῇ ὀρθῶς διαπεπλασμένῃ καρδίᾳ ὑπάρχει καὶ παρακολουθεῖ τὴν ἐθνικὴν ταύτην τύχην ὑπάρχει παρὰ τοῖς πλείστοις καὶ τότε ἀντὶ τοῦ ταπεινοῦ καὶ κοινοῦ τῆς φιλοστοργίας ὀνόματος, περιβάλλεται τὴν γλαμύδα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς φιλογενείας ἀναδεικνύει τοὺς ἐξόχους πατριώτας καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῶν μεγάλων καθηκόντων προσφέρει τοὺς εὐγενεστέρους μάρτυρας.

Ναί, διὰ τοῦτο ὄρρανα περιπλανῶνται ἐν τοῖς κοιμητηρίοις τῶν ἡρώων, καὶ χεῖραι γυναῖκες ἀτενίζουσι πρὸς τὴν ἀτραπὸν, ἐφ' ἧς ὤρμησεν εἰς ἐθελοντῆς στρατιώτης, ἵνα μὴ ἐπανέλθῃ πλέον. Ναί, ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ διεκρίθη παντὸς ἄλλου ὡς πρὸς τοῦτο. Αἱ

(*) Ὀμήρ. Ἰλιάς Ζ. στίχ. 476.

ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἀπογόνων θυσίαι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἐστεμμένης κεφαλῆς τῶν πρώτων αὐτοῦ ἱστορικῶν χρόνων, ἧτις μὲ τὴν ἀξίνην τοῦ ξυλοκόπου ἀνήγειρε τὸ πρῶτον τοῦ πατριωτισμοῦ τρόπαιον παρακολουθοῦν τὴν ἐνδοξὸν τῶν Ἀθηνῶν δημοκρατίαν ἰκαὶ τὸ συνταγματικὸν πολιτεύμα τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, καὶ σταματῶσιν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς καὶ πάλιν ἐκείνης κεφαλῆς, μεθ' ἧς συνετάφη ἐπὶ πολλὸν καιρὸν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Τὰ μετὰ ταῦτα εἶνε ἔργον τῆς ἰδιαίτερας ἡμῶν μελέτης, ἐγὼ δὲ μόνον παρατηρῶ, ὅτι καὶ οἱ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένοι καὶ οἱ ἐγγύτεροι ἡμῶν πρόγονοι προσέφερον ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἰδίαν ζωὴν, ἡμεῖς δὲ τί πρόκειται κατὰ καθῆκον νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἀπογόνους μας;

Ἡ ἐποχὴ ἡμῶν δὲν ἀπαιτεῖ ἴσως, Κύριοι, θυσίας μεγάλας, οἶαι ὑπῆρξαν αἱ ἰδικαὶ των. Ἀντὶ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων πολεμικῶν, ἀντὶ λογχῶν καὶ ξιφῶν συγκρουομένων, ἀντὶ τραυμάτων καὶ φόνων, εἰς δίσκος ἐλεημοσύνης ταπεινὸς ἐν μιᾷ γωνίᾳ τῶν δημοσίων ἡμῶν καθιδρυμάτων, ἐν οἷς συγκεντρῶνται πᾶσαι ἡμῶν αἱ θυσίαι καὶ προσφοραὶ, εἰς δίσκος, περιφερόμενος ἀπὸ ἐργαστηρίου εἰς ἐργαστήριον, ἵνα καταθέσωμεν τὸν ὄβολον τῆς ὀφειλῆς μας, καὶ πολλάκις ἀποτεμνόμενος, ἰδοὺ τὸ πᾶν!

Δὲν ἐννοῶ νὰ μεμφθῶ ἐξ ὀλοκλήρου τοὺς συμπολίτας ἡμῶν, ὧν ἡ προθυμία εἶνε γνωστὴ εἰς ὅ,τι τοῦλάχιστον νομίζουσι συμφέρον καὶ ἐθνικὴν ἀνάγκην παρατηρῶ ὅ,τις ὅτι, ἂν ὄντως κηδόμεθα τῶν πολυτίμων αὐτῶν συμφερόντων, ὀφείλομεν νὰ φανῶμεν γενναϊότεροι καὶ προθυμότεροι ὡς πρὸς τὰ μέσα τῆς διανοητικῆς ἡμῶν ἀναπτύξεως, διότι αὕτη θὰ ὑποδείξῃ ἡμῖν τὴν ὁδὸν τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς προαγωγῆς.

Τὴν δευτέραν τάξιν, ἧτις διαχέει ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἀπὸ τινος χρόνου τῆς ἀθείας τὸ δηλητήριον, ἀποτελοῦσιν οἱ σεμνυόμενοι ἐπὶ γνώσεσιν οἱσὶ πολλάκις ἀσαφῆσι καὶ συγκεχυμέναις, ἐξ ἀποπλανήσεων τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Καὶ ὅμως, Κύριοι, ἐκτὸς αὐτοῦ πάλιν τοῦ λογικοῦ, ἐκτὸς αὐτῆς πάλιν τῆς ἐπιστήμης, ἧτις ἐπανάφερε τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, ἡ πείρα δὲν ἐβράδυνε νὰ καταδείξῃ ἐλεεινῶς τὴν δλεθρίαν ἐπιρροήν, ἣν δύνανται νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπὶ τῆς κοινωνίας, ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης καθόλου εὐημερίας αἱ δοξασίαι αὐταὶ τείνουσαι νὰ διαρρήξωσι τὸν ἱερὸν ἐκείνον σύνδεσμον τῶν πρὸς τὸ ὕψιστον ὄν σχέσεων καὶ καθηκόντων μας. Ἐπαναλαμβάνω ὅθεν ὅτι, δὲν εἶνε ἀλη-

ὅς ὅτι ἡ εὐτυχία συνίσταται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε ὅτι ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς ἡμῶν πεποιθήσεσιν ὑπάρχει κίνδυνός τις ἐξασθενήσεως τοῦ νοῦς ἢ τῆς καρδίας. Ἐπαναλαμβάνω ὅθεν ὅτι, οἰαδήποτε πεπολιτισμένη κοινωνία ὀφείλει νὰ λάβῃ ὡς ἐδραῖον αὐτῆς ἔρεισμα τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα ἐκεῖνα, ἅτινα εἰσὶν ἰσχυρότερα τῶν κωδῆκων καὶ τῶν συνταγμάτων, δι' ὧν οἱ λαοὶ ἀσθενῶς καὶ ἀτελῶς διευθύνονται· δέον καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία ν' ἀποβλέψωσι πρὸς τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, ὥπως ἀποβῶσι καὶ ἰσχυρότεροι καὶ εὐδαιμονέστεροι.

Ἄπαξ ὅμως τεθείσης ὡς βάσεως τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν οἰκοδομήματος τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἣν παρεδέχθησαν τὰ ὑψηλότερα πνεύματα οἰουδήποτε ἔθνους καὶ ἐποχῆς, ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν καὶ ποῖοι οἱ ἀκρογωνιαῖοι αὐτῆς λίθοι· ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν αὐτοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἢ τῇ πολιτείᾳ, ἧς θὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἀνύψωσιν, ὥπως θέσωμεν τὸν τύπον τῶν προσπαθειῶν ἡμῶν καὶ τὴν σφραγίδα τῶν ἀπαιτήσεων. Ἴδου λοιπὸν, ἐν ὀλίγοις, Κύριοι, τὸ θέμα τοῦ σήμερον λόγου μου.

Τρία εἰσὶ, Κύριοι, τὰ ἔρεισματα, ἐφ' ὧν τὸ Κράτος καὶ ἡ κοινωνία δύνανται νὰ βασισθῶσι καὶ ἀνυψωθῶσι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν καὶ τὴν παρούσαν τοῦλάχιστον θέσιν. Ἡ μήτηρ, ὁ διδάσκαλος ἢ μᾶλλον τὸ σχολεῖον καὶ ὁ κληρὸς.

Ἀρχομαι ἀπὸ τῆς μητρὸς, διότι ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς ἐξέρχεται τὸ νεαρὸν τῶν κοινωνικῶν βλάστημα· μεταβαίνο εἰς τὸ σχολεῖον, διότι ἐκεῖ πρόκειται ν' ἀναπτυχθῇ, καὶ τελευτῶ εἰς τὸν κληρὸν, διότι μέχρι τέλους ὑπ' αὐτοῦ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ δύναται νὰ ποδηγετηθῇ, τὴν ποδηγέτησιν ἐκείνην ἐννοῶ, ἧτις οὐδεμίαν ἄλλην δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς πολιτείας ἢ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ παραδείγματος καὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας.

Ἀρχομαι ἀπὸ τῆς μητρὸς, τῆς ὁποίας ἡ ἀγκάλη εἶναι ἡ πρώτη κοιτὴ τῶν δακρύων μας· μεταβαίνο εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου εἶνε ὁ περὶ βολος τῶν πρώτων ἡμῶν ἀγώνων, καὶ τελευτῶ εἰς τὸν κληρὸν, ὅς τις μετ' οὐ πολὺ καὶ τὸν πολὺν ἡμῶν γέλωτα ὀφείλει νὰ μετριάσῃ, καὶ τὰ δάκρυα καθήκον ἔχει ν' ἀπομάξῃ.

Ἀρχομαι, Κύριοι, ὅθεν ἀρχεται ἡ ζωὴ, καὶ τελευτῶ, ὅπου αὐτὴ παύει· ἀρχομαι ἀπὸ τοῦ ἄσματος τῆς νηπιότητος ἡμῶν καὶ τελευτῶ εἰς τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ τάφου.

Μήτηρ, σχολεῖον, κληρὸς εἰσὶ, Κύριοι, τρεῖς διάφοροι σταθμοὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, οὓς διατρέχει τὸ ἄτομον τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ἐν μὲν τῇ πρώτῃ λεπτᾷ τινα διαμένομεν, ἀλλὰ τὰ λεπτὰ ταῦτα

ἐπηρεάζουσι τὸν ὅλον μετ' ἔπειτα βίον καὶ εἰσι ἐπομένως ἄξια τῆς μεγίστης ἡμῶν προσοχῆς· ἐν τῇ δευτέρᾳ ὁ χρόνος ἐπίσης εἶνε βραχύς, πλὴν πολὺτιμος, διότι εἶνε ὁ χρόνος τῆς ὠκυπέτου ἡμῶν νεότητος, καθ' ἣν ὀφείλομεν νὰ σπεύρωμεν· ὁ τρίτος εἶνε καὶ ὁ τελευταῖος, πέραν τοῦ ὁποίου μᾶς ἀναμένει ἡ αἰωνιότης, πλὴν πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει τὸ ἀβέβαιον, τὸ σκοτεινὸν ἐκεῖνο διάστημα τοῦ βίου, ὁ κυκεὼν τῶν πόνων καὶ προσπαθειῶν ἡμῶν· ἡ γνωστὴ ἄβυσσος τῶν παθῶν, τῶν δακρύων καὶ μευδιαμάτων, ὁ τρικυμιώδης ὠκεανὸς τοῦ βίου. Ἐν αὐτῷ, Κύριοι, μᾶς ἀναμένουσιν ἄγνωστοι κίνδυνοι, βάραθρα ἀφανῆ ἀλλὰ καταχθόνια, παγίδες ἀπροσδόκητοι· ἀλλὰ φοβεραὶ, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν διακινδυνεύει, ἀβύλλυται· τὸ πνεῦμα σκοτιδινιᾶ, ἡ καρδία ταρασσεται ἢ ἐξαγριούται, ὁ ἀνθρώπος κακοδαιμονεῖ.

Ἐν μέσῳ τοῦ σκότους τούτου καὶ τῆς τρικυμίας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης τῆς ἀκροσφαλοῦς καὶ ὀλισθηρᾶς εἰς λύχνος φωτίζει τὰ βήματα ἡμῶν, μίαν ἄγκυρα ὑπόσχεται ἡμῖν σωτηρίαν. Ὁ λύχνος, Κύριοι, τῆς θρησκείας, ἡ ἄγκυρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, εἰς ἣν ἡ Εὐρώπη ὀφείλει τὸν πραγματικώτερον αὐτῆς πολιτισμὸν καὶ πολλὰ ἔθνη τὴν ἀναγέννησιν καὶ σωτηρίαν τῶν.

Τὸν λύχνον τούτον ὁ Χριστὸς παρέδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν διδασκάλων τῶν ὀφείλει νὰ φωτίξῃ τὰ βήματά μας καὶ νὰ διευθύνῃ τὰς πορείας μας. Τὴν ἄγκυραν ταύτην τοῦ κλυδωνιζομένου σκάφους ὁ Χριστὸς ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ κληρικοῦ, ὅστις ἀντὶ σωτηρίας δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸν καταθυσισμὸν καὶ τὴν ἀπόλειαν τοῦ πληρώματος, ὁπότεν λησμονήσῃ τὴν ὀφειλὴν αὐτοῦ ἢ ἀποβῇ ἀνίκανος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς.

Ἄς ἀφήσωμεν τοὺς ὀλίγους ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἀποτελοῦσιν οὔτε τὴν πλειονοψηφίαν ἐν ταῖς κοινωνίαις ἡμῶν, οὔτε τὴν ζωτικώτεραν αὐτῶν τάξιν· ἄς ἀποβλέψωμεν μᾶλλον εἰς τὸν λαόν, εἰς τὸ πολὺ τοῦ πλήθους, ὅπου ὁ κληρὸς δύναται καὶ νὰ διαφθείρῃ καὶ νὰ ἠθικοποιήσῃ, δύναται καὶ νὰ σώσῃ καὶ νὰ ἀπολέσῃ.

Πλὴν δι' αὐτῶν δὲν θεωρῶ καὶ τὸν κληρὸν ὅλως ὑπεύθυνον τῆς ἐξαραιώσεως τῶν πολιτῶν, οὐδ' εἰς αὐτὸν ἀνατίθημι καὶ μόνον τῆς κοινωνίας τὴν ἠθικοποίησιν· πρὸ αὐτοῦ ἴσταται τὸ σχολεῖον, εἰς οὗ θὰ παραλάβῃ τὸν πολίτην, θὰ παρακολουθήσῃ τὰ διαβήματα αὐτοῦ, θὰ ἐπαγρυπνήσῃ τέλος καὶ ἐπὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ βίου του. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ σχολείου ἄρα γε ἢ ἐκ τῶν διδασκάλων τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται; Ἡρέπει δηλ. ν' ἀναμένωμεν ἐκ τοῦ διδασκάλου οὐ μόνον τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν ὅπωςδὴποτε τοῦ παιδὸς ἀλλὰ καὶ πᾶσαν

ἐκείνην τὴν μόρφωσιν, δι' ἧς ἀποβάνει χρηστὸς καὶ ἐνάρετος ὁ πολίτης; Οὐχί, Κύριοι! ὁ διδάσκαλος ἔχει πολλάκις δίκαιον νὰ αἰτιῆται προγενέστερον αὐτοῦ διδάσκαλον, τὴν μητέρα, ἥτις πρώτη τὴν πρώτην διδασκαλίαν θὰ διδάξῃ καὶ τὴν πρώτην μόρφωσιν θὰ δώσῃ εἰς τὸν παῖδα ἡμῶν. Μήτηρ ὄθεν, σχολεῖον καὶ κληρὸς εἰσὶν ἀλληλέγγυα ἐνώπιον τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Θεοῦ, διότι ἡ μὲν κοινωνία ἀναγνωρίζει: ὁπωσδήποτε τὰ δικαιώματα ἐκάστου, ὁ δὲ Θεὸς ἔθετο ἐν τῷ χαρακτῆρι, ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρὸς τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ μυστήριον τὸ μυστήριον τῶν ἰδιαιτέρων κλίσεων καὶ ἰκανοτήτων, ὅπως τὰ πάντα συμβιβάζωνται πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ὅλου γένους.

Θὰ ἦτο. Κύριοι, πολὺ ἴσως δι' ἐμὲ, δι' ὑμᾶς δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀνοφελὲς ἡ διὰ πολλῶν ἀνάπτυξιν τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς εἰδικότητος τῶν καθηκόντων ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἐφ' ὧν ἐρείδεται, ὡς προανεφέρουν, ἡ κοινωνία.

Καὶ περὶ μὲν τῆς προσηκούσης ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδύσεως τῷ γυναικείῳ φύλῳ πολλὰ ἀπὸ πολλοῦ γίνεται λόγος· ἄλλων μὲν ἀξιούτων ὅτι ἡ γυνή, ἐλαχίστην μαθήσεως ἔχουσα χρεῖαν καὶ διὰ τούτου μόνον προωρισμένη, ὀφείλει νὰ καταγίνη, καὶ περιορισθῇ εἰς τὰ τῆς οἰκονομίας καὶ λοιπὰ τοῦ οἴκου· ἄλλοι δὲ πάλιν ἐξ ἀντιθέτου θέλουσιν αὐτὴν πεπρωκισμένην διὰ τῶν αὐτῶν διανοητικῶν τοῦ ἀνδρὸς δυνάμειν καὶ συνηγοροῦσιν οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν πρὸς τὸν περιβόλον τῶν ἐπιστημῶν διαθημάτων τῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν ἐκείνων δικαιωμάτων, ἅτινα οἱ νόμοι τοῦ Κράτους ἐπεφύλαξαν τοῦλάχιστον μέχρι τοῦδε ὡς ἀποκλειστικὸν προνόμιον τοῦ ἀνδρὸς.

Ἴσως, Κύριοι, οὔτε τὸ πρῶτον εἶνε δίκαιον, οὔτε τὸ δεύτερον εὐκατόρθωτον ἢ ἐπωφελές. Ἀναθέτοντες ὅμως ἅπαξ εἰς τὴν γυναικα τὴν πρώτην τοῦ παιδὸς μόρφωσιν καὶ ἀνατροφήν, ὀφείλομεν ν' ἀποκαταστήσωμεν αὐτὴν κάτοχον τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τοῦτο σπουδαίων γνώσεων, σπουδαιωτέρων ἴσως καὶ τῶν ἀπαιτουμένων ἐκ τῶν διδασκάλων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τοῖς προκαταρκτικοῖς ἡμῶν σχολείοις τυγχάνουσιν εἰσέτι ἀγροῖκοι καὶ ἀμαθεῖς, ἵνα μὴ εἶπω βάνανυσσιν, πολλάκις δὲ καὶ παιδιάρια.

Καθὼς οἱ διδάσκαλοι οὗτοι τῶν ἀπαλωτέρων καρδιῶν, οὕτω καὶ ἡ μήτηρ ἔχει ἀνάγκην γνώσεων ὑψηλοτέρων ἢ ὅσων οἱ πρῶτοι διατείνονται, κυρίως δὲ τῶν ψυχολογικῶν ἐκείνων γνώσεων, δι' ὧν θὰ διαπλάσῃ εὐχερέστερον τὴν παιδικὴν καρδίαν· ἄλλως τε ἄπορον ἦθελεν εἶσθαι, ἐνῷ καυχώμεθα ὅτι κατὰ τοὺς ἡμετέρους αἰῶνας ἀνεβιβάσαμεν τὴν γυναικα εἰς ὑψηλὴν περιωπῆν, νὰ περιορίσωμεν τὸν κύκλον τοῦ

διανοητικοῦ αὐτῆς σταδίου ὡς κατὰ τὰς ἀρχαιοτέρας ἐκείνας ἐποχὰς, καθ' ἃς δὲν εἶχε μὲν εἰσέτι ὁ ἀνὴρ τείνει αὐτῇ τοσοῦτον εὐλαβῶς τὴν χεῖρα, ἀλλὰ τὸ φιλοσοφικὸν πνεῦμα διεμαρτύρητο ἤδη ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῆς. Ὅτε, ὡς ἡμεῖς τώρα, ἀπήτην «οἰκονομικὴν εἶναι τὴν γυναικα καὶ ἐκλογιστικὴν τῶν οἴκῳ συμφερόντων καὶ ἀρχικῆν τῶν οἰκετῶν», ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐσκέπτοντο «τῇ φιλοσοφίᾳ ὑπάρξαι ἂν μάλιστα. Εἶχε ἐκαστον μὲν τούτων μέρος τοῦ βίου ἐστίν, ἐπιστήμη δὲ περὶ βίον οὐχ ἕτερα ἢ φιλοσοφία καὶ ὁ φιλόσοφος.»

«Δεῖ δὴ, — ἀνέκραζον ἀρχαιότεροι πρὸς τινας, εἰπόμεν, τῶν συγχρόνων, οἵτινες ἀπαρέσκονται ἢ τρομάζουσιν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς γυναικὸς, — καὶ σώφρονα εἶναι τὴν γυναικα . . . μὴ πολυτελεῖ, μὴ καλλωπίστριαν. . . κρατεῖν μὲν ὀργῆς, μὴ κρατεῖσθαι δὲ ὑπὸ λύπης, κρείττονα δὲ πάθους παντὸς εἶναι. Ταῦτα δ' ὁ φιλόσοφος παρεγγυᾷ λόγος· ὁ δὲ μαθὼν αὐτὰ καὶ ἀσκήσας γενέσθαι ἂν κοσμιώτατος, εἴτε ἀνὴρ εἴη, εἴτε γυνή.» (*)

Ἐχει λοιπὸν ἀνάγκην ὑψηλοτέρας ἀκόμη παιδείας καὶ μορφώσεως καὶ πρακτικωτέρων γνώσεων, τῶν ὅσων παρέχουσι τὰ παρθεναγωγεῖα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, ἡδυνάμην δὲ νὰ ὑποδείξω μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης παρρησίας, ἂν ἡ ὥρα ἐτύγχανεν ἢ ἀρμυδία, εἰς τινὰ τῶν ἰδιωτικῶν ἡμῶν παρθεναγωγείων μάλιστα ποῖά τινὰ μαθήματα καὶ πράγματα ἡδύναντο ν' ἀντικαταστήσωσιν ἄλλα, ἵνα μὴ ἐξακολουθήσωσιν αἱ νεάνιδες ἡμῶν βαδίζουσαι ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς κατὰ τὸν κομικὸν τρυφώσεως καὶ ἐγκυκοισυρωμένης γυναικὸς τῆς δζούσης μύρου καὶ κρόκου ἐνῷ ὁ κατὰ τὴν Ἀνατολήν Ἕλληνας εἰσέτι ὄζει τρυγὸς, τρασιᾶς καὶ περιουσίας ἐρίων.

Ἄν περὶ τῶν μητέρων τῆς Σπάρτης δὲν πρόκειται ἴσως κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτήν, οὐχ ἦτον ὅμως πρόκειται περὶ ἐκείνης, ἥτις κατὰ τὸν Σολομῶντα: τιμιωτέρα ἐστὶ λίθων πολυτελῶν· ἠαρσεῖ ἐπ' αὐτῇ ἡ καρδία τοῦ ἀνδρὸς. Ἡμεῖς δὲ ἄς προσθέσωμεν ἡ καρδία ἐνὸς ὀλοκλήρου ἔθνους. Ἐτυχε ποτε λόγος μετὰ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ τῆς κ. Στάελ περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ Γαλλία ἡδύνατο ν' ἀνυψῶθῃ.

— Αὐτοκράτορ, λέγει ἡ ἑξοχος γυνή, ἐν εἶνε τὸ μέσον· μορφώσατε γαλλίδας μητέρας καὶ ἡ Γαλλία ἀνυψῶθῃ!

Ναί, Κύριοι, ἄς μορφώσωμεν ἑλληνίδας μητέρας ἡμεῖς οἱ κατὰ τὴν Ἀνατολήν Ἕλληνες, καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἡμῶν κοινωνία ἀνυψῶθῃσαν.

Ἴσως ἴσως, ἂν ὁ ἐξόριστος τῆς Ἀγ. Ἑλένης κατεγίνετο νὰ μορφώσῃ

(*) Μουσῶν. ἐκ τοῦ ὅτι καὶ γυναιξὶ φιλοσοφεῖται. §. 2. 3.

μᾶλλον τὰς γαλλίδας μητέρας ἢ τοὺς μαχητὰς τοῦ Μαρέγγου, τὸ Οὐατερλώ δὲν θὰ ὤπηχε διὰ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἂν οἱ μεταγενέστεροι καὶ διάδοχοι αὐτοῦ ἐδιδάσκοντο ὑπὸ τοῦ παθήματος, τὸ Σεδᾶν δὲν θὰ ἐπεκάθητο νέον ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῆς.

Ἄλλ' ἐκείνη μὲν τρέχουσα πρὸς τὴν εἰμαρμένην τῆς ἐξακολουθεῖ πέμπουσα ἡμῖν πρότυπα συμμοῦ, ἀσχημίζουσα τὸ κομψὸν τῶν ἑλληνίδων μας ἀνάστημα, ἢ διὰ τῶν ἠθοφθόρων αὐτῆς συγγραμμάτων καὶ νέου καὶ νέας ἐξακολουθεῖ διακρυβεῖν ἡμεῖς δὲ οἱ μὴ πεπολιτισμένοι εἰσέτι, ἀλλὰ καὶ μὴ εἰσέτι διεφθαρμένοι τί ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν; Ὅ,τι, Κύριοι, οἱ κηδόμενοι τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους ἡμῶν κραυγάζουσιν, ὅ,τι ἐγὼ ἐπαναλαμβάνω τὴν στιγμὴν ταύτην.

Πλὴν ἐγὼ οὔτε πρῶτος οὔτε μόνος λαλῶ περὶ αὐτῶν. Τὸ γνωρίζω, Κύριοι, καὶ γνωρίζω μάλιστα ὅτι τὸ σπουδαιότερον εἶνε τίνι τρόπῳ αἱ ἰδιωτικαὶ ἡμῶν ἐνέργειαι θὰ ἐπιφέρωσι τὸ σκοπούμενον τίνι τρόπῳ θὰ ἐνεργήσωμεν περὶ τῶν ἀφορώντων τῶν κοινωνικῶν ἡμῶν τὴν ἀναμόρφωσιν. Ἀκριβῶς ἰδοῦ ποῦ προτίθεται νὰ καταστρέψω τὸν λόγον, καὶ νομίζω ὅτι ἡ περίστασις τυγχάνει ἀρμοδιὰ ὑπὸ τοῦτο ἡμῶν τὸ σκῆνωμα, ὅφ' ὃ καὶ μέλη τοῦ ἀδελφοῦ Συλλόγου δὲν ὤκνησαν νὰ παρευρεθῶσι. Πρὸ τούτου ὅμως, Κύριοι, ὀφείλομεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν σχολείων καὶ περὶ τοῦ κλήρου.

Ἡ ἐπὶ τὸ λυσιτελέστερον καὶ μορφωτικώτερον διοργάνωσις τῶν σχολείων ἡμῶν, ἢ μεταρρυθμίσις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν συστήματος πρὸ πολλοῦ διατελοῦσι τῆς ἡμέρας ζητήματα. Αἱ ἀγαθαὶ προθέσεις εἰσι πάντοτε ἀξιέπαινοι, ἀλλὰ πρὸς τὴν πραγματοποιήσιν εἰδικὴ ἱκανότης καὶ ἀρμοδιότης ἀπαιτεῖται καὶ δι' αὐτῶν πάντα κατὰ κλάδους καὶ τάξεις ἐπιτυγχάνονται ἀνάγκη ὅθεν τῆς συμπράξεως καὶ συνεννοήσεως τῶν μᾶλλον ἀρμοδίων, ὅπερ οἱ καθ' ἡμᾶς σύλλογοι καθῆκον ἔχουν ν' ἀναλάβωσι καὶ διευκολύνωσι. Πρὸς τοῦτο ὅθεν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἐναυθὰ ἀνάγκην οὐχὶ συγκεντρώσεως ἀλλὰ συνεννοήσεως, ἀγνωσθὲν κατὰ πόσον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συμβάλλει ἢ συμπεριφορὰ ἐνίαν ἐξ ἡμῶν. Ἄλλ' ὑπάρχει, Κύριοι, ἐκτὸς τούτου καὶ ἕτερον σπουδαιότερον ἴσως τοῦ περὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν συστήματος ζήτημα· ἄλλο τι ὅπερ δὲν εἶνε ζήτημα, ἀλλὰ μᾶλλον καθῆκον παραμελούμενον ἢ μᾶλλον προκείμενον ἐκ τῆς πρὸς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἡμῶν καταστάματα ὀλιγωρίας, οὐ μόνον ἐφ' ὅσον ζῶμεν, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀκόμη τὸν βίον τοῦτον διὰ παντὸς πρόκειται ν' ἀποχαιρετήσωμεν. Ἐνωθῶ, Κύριοι, περὶ τῶν προσόντων τοῦ προσωπικοῦ τῶν δι-

δασκάλων, περὶ τῆς μορφώσεως καὶ ἀρετῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀπαιτουμένων πλεονεκτημάτων, τῶν μορφωτῶν τούτων τῆς νεότητος, ἄνευ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἐπιτυχέστερον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα δὲν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τοὺς ἀπαιτούμενους καρπούς.

Τὸ ἴδιον, Κύριοι, τοῦ διδασκάλου παράδειγμα ἔχει μεγαλειτέραν πολὺ τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἢ ἡ παράδοσις ὅλων τῶν Παραλλήλων τοῦ Πλουτάρχου. Ἡ διαγωγή καὶ τὰ ἥθη τοῦ διδασκάλου συμβάλλουσι περισσότερον ἢ ἡ διδασκαλία καὶ ἐξήγησις τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους καὶ ἀπάσης τῆς χορείας τῶν ἁγίων καὶ μαρτύρων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἅπαντα ὁμοῦ τὰ νεώτερα ἠθικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα. Οἱ εὐφρεῖς πρὸ πάντων τῶν μαθητῶν κινδυνεύουσιν ἐκ τούτου περισσότερον, διαβλέποντες ἐν τῇ παραδόσει οὐχὶ διδάσκαλον σχολείου ἀλλὰ θεάτρον ἠθοποιῶν. Ἄλλως τε, Κύριοι, ἐγὼ τοῦλάχιστον θὰ ἐκλάβω ὡς τὴν σκληροτέραν τῶν εἰρωνειῶν, ὡς τὸν δυσφορώτερον τῶν ἐμπαιγμῶν, ἂν ἀπὸ τῆς ἕδρας τῆς διδασκαλικῆς ἢ τοῦ ἱεροῦ ἁμβωνος εἰς ἐπήκοον ὀλίγων νεαρῶν καρδιῶν, εἰς ἐπήκοον τοῦ πλήθους ἢ ἐνὸς σωματείου ἀνθρώπων ἄνευ φιλοπατρίας διδάσκει τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἐν Μαραθῶνι καὶ Πλαταιαῖς· ἄδικος δὲ καὶ καταχραστής τὴν δικαιοσύνην τοῦ Ἀριστείδου, φαυλόβιος καὶ διεφθαρμένος τοῦ Σωκράτους καὶ Φωκίωνος τὴν ἀρετὴν, καὶ τέλος ὅπου ἂν ἀνιέρῃ τις καὶ ἀσεβῆς τολμᾷ νὰ κηρύττῃ πρὸς τοὺς ἐννοοῦντας ἢ μὴ αὐτὸν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ εὐσέβειαν.

Βλέπετε, Κύριοι, τίνι τρόπῳ εἰμὶ ἠναγκασμένος νὰ μεταβῶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους εἰς τὸν κλῆρον, διότι ὁ κληρὸς εἶνε ὁ διδάσκαλος τοῦ λαοῦ· εἶνε ὁ διδάσκαλος καὶ ὀδηγὸς οὐχὶ ὀλίγων μαθητῶν ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος τοῦ πλήθους διὰ παντός. Ἄν λοιπὸν προσόντα ἀληθοῦς παιδείας καὶ ἠθικῆς ἀπαιτοῦνται διὰ τὸν ἐφήμερον διδάσκαλον τῶν ὀλίγων, πόσω μᾶλλον ταῦτα ἀπαιτοῦνται διὰ τὸν διδάσκαλον τῶν πολλῶν, οὕτινος ἢ διδασκαλία πρόκειται νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς οὐχὶ ἱκανοὺς εἰς τὰ διάφορα ἔργα τοῦ βίου, εἰς τὴν ἐξάσκησιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἐπαγγέλματος, ἐξ οὗ αἱ ὕλκαι τοῦ βίου ἀνάγκαι δύνανται νὰ ἐκπληρωθῶσιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων ἐκείνων τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον μας, ὧν ἡ παραγνώρισις φέρει τὴν σύγχυσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τὴν ἀνίαν ἐν τῇ καρδίᾳ;

Βεβαίως, κύριοι, εἶνε εὐκόλον νὰ λέγηται τις ποιμὴν, ἀδιαφορῶν περὶ τῶν λύκων, οἵτινες διαρπάζουσι τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, διότι ὅπως δῆποτε καὶ μαλλίον καὶ γάλα προσφέρουσι πρὸς ἐνδυμασίαν καὶ δια-

τροφήν του, ἡ δὲ πλάτανος χύνει παχειὰν σιάν καὶ τὰ ὄνειρα τῆς ἀκηδεΐας δὲν διαταράττουσι τὸν ὕπνον μας· ἀλλ' ἔρχεται ὦρα, καθ' ἣν κεραυνὸς ἐξυπᾶ ἔντρομον τὸν ποιμένα καὶ ἡ ποίμνη αὐτοῦ εἶνε διεσκορπισμένη εἰς τὰ δάση· ἔρχεται στιγμή, καθ' ἣν τὰ πρόβατα ἀριθμοῦνται, καὶ ἀντὶ περισσοτέρων εὐρίσκονται ὀλιγώτερα. Χθὲς εἰσέτι, Κύριοι, ἐνέσκηψεν ὁ κεραυνὸς αὐτὸς ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, ἀλλ' οἱ ποιμένες ἐξύπνησαν κατόπιν θανάτου· ἠριθμήθημεν καὶ ὅλοι γνωρίζετε κατα πόσον εὐρέθη ὁ ἀριθμὸς ἡμῶν ἐλλιπής.

Ἄλλὰ καὶ ἐκτὸς τῶν ἀπωλείων τούτων, περὶ ὧν θὰ διαλάβῃ μετ' ὀλίγον ἡ ἱστορία, ῥίπτουσα ἐν τῇ τριτάνῃ αὐτῆς τὰ μέτρα τῆς δικαιοσύνης καὶ τὴν πραγματικὴν ἐνοχλήν, ἡ κοινωνία συναισθάνεται καὶ ἄλλην τινὰ ἀπώλειαν ἀθορύβως ἴσως ἐπισυμβαίνουσαν, ἀλλ' οὐχ ἤττον σπουδαίως ἐπηρεάζουσαν τὰς κοινωνίας ἡμῶν. Τὴν θλιβεράν ἐκείνην ἀπώλειαν τσαύτης νεότητος ὀλιγορούσης τὰ τῆς θρησκείας καθολοκληρίαν διὰ λόγους, οἵτινες δὲν δικαιολογοῦσι μὲν αὐτήν, ἐπιβαρύνουσι ὅμως τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Ὑψίστου.

Ὅθεν λοιπὸν καὶ ἂν ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα, ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τὸ βλέμμα εἰς εἶναι ὁ χρησμός ὁ ὑποσχόμενος ἡμῖν τὴν νίκην. Μήτηρ, σχολεῖον καὶ κληρὸς. Ἄλλὰ περὶ τῆς μητρὸς ταύτης, τοῦ σχολεῖου καὶ τοῦ κληροῦ ποῖος λοιπὸν θὰ φροντίσῃ, Κύριοι; Ἐκ τῆς μητρὸς, τοῦ σχολεῖου καὶ τοῦ κληροῦ ἀναμένεται τῶν κοινωνιῶν ἡμῶν ἡ ἀναμόρφωσις· ἐπ' αὐτῶν ἐρείδεται ὀλόκληρος ἡ κοινωνία· ἀλλὰ τὰ μὲν Σχολεῖα ἡμῶν ἔχουσι ἀνάγκην ἐνισχύσεως καὶ τελειοποιήσεως, αἱ δὲ μητέρες καὶ ὁ κληρὸς προαπαιτοῦσιν ἰδίαν μόρφωσιν καὶ ἀγωγὴν, τίς λοιπὸν θὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῶν;

Ὁ ἐκ Μονάχου καὶ Λονδίνου ἡ καὶ ὁ ἐξ Ἀθηῶν ἄλλως βεβαίως ἡ δύνατο ν' ἀπαντήσῃ, ἀλλ' ἐγὼ ἐντεῦθεν ἀπαντῶ: ἡ κοινωρία καὶ οὐδεὶς ἄλλος, Κύριοι.

Ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὀφείλομεν νὰ εὐρώμεν τὰ μέσα, ὧντινων εὐτυχῶς δὲν στεροῦμεθα, διότι πολλάκις ἄλλως καταπαταλῶμεν αὐτὰ ὡς ὁμοιογούμενον. Τὴν κοινωνίαν λοιπὸν ταύτην, Κύριοι, ἥτις θὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῶν ἀποτελοῦμεν καὶ ἡμεῖς, οἵτινες τὴν στιγμήν ταύτην εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῷ αὐτῷ· ἀλλὰ μετὰ τῶν ἡμῶν ὑπάρχουσί τινες, οἵτινες καθ' ἑαυτοὺς ἔχουσι νὰ φροντίσωσι περισσώτερον τῶν ἄλλων, ὑπάρχουσί τινες δυνάμενοι ἐν λόγῳ ἢ ἔργῳ περισσώτερον τῶν λοιπῶν. Καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον, Κύριοι, εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον καὶ μόνον δι' ἀμφοτέρων ὁ σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται. Ἐν ὅσῳ ὁ λόγος ἦτο παρ' ἡμῖν ἀσθενής, ἐν ὅσῳ ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας δὲν ἤκούετο, λέγουσα τὰ

καλὰ καὶ ὑποδεικνύουσα τὰ συμφέροντα, αἱ κοινωνίαι ἡμῶν ὑπνωτοῦν ὕπνον βαρύν. Ὅτε, Κύριοι, λόγοις ἄνδρες τοῦ Γένους ἀνύψωσαν τὴν φωνὴν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως τῶν κοινωνιῶν ἡμῶν, ἐκινήθησαν αὐταὶ ἐν βῆμα, ἔκτοτε δὲ ὁσημέραι προσδεύουσι. Θὰ προώδουσιν ὅμως, νομίζω, πολὺ περισσώτερον, ἂν μετὰ τῶν δυνάμενων λέγειν τὰ καλὰ ὑπῆρχε τόλμη ἐπι περισσοτέρα καὶ μεγαλειτέρα ἀνεξαρτησία χαρακτηρῶς· ἂν ὑπῆρχεν ὅση αὐταπάρνησις εἶνε ἀναγκαῖα ὅπως μὴ κολακευήται, ἀλλὰ διαφωτίζηται ὁ δυνάμιος πράττειν τὰ ἐν λόγῳ καλὰ.

Θὰ προώδουσιν, Κύριοι, αἱ κοινωνίαι ἡμῶν πολὺ περισσώτερον, ἂν ἡ γλώσσα ἡμῶν καὶ ἡ χεὶρ ὑπεδείκνυε τὰς βαθυτέρας ἡμῶν πληγὰς καὶ τὰς μεγαλειτέρας ἀνάγκας· ἂν ὑπεδείκνυεν ἀνεκαθὼν τὰ μέρη, ἔνθα τὸ χρυσίον δὲν κρέμαται ἀνωφελές, οὐδ' ἀπαστράπτει ἐν ἐπιδείξει εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ μεταβάλλεται εἰς αἰσθητά καὶ γνώσεις, εἰς πῦρ καὶ εἰς εὐφυΐαν.

Ἀναμιφιδόλως δὲν ἐλλείπουσι παρ' ἡμῖν γενναῖαι καρδίαι ἐν λόγοις καὶ ἔργοις. Εἰμὶ βέβαιος ὅτι ἡ ἀρωγὸς χεὶρ ὑπάρχει μετὰ τῶν ἡμῶν, ὅπως καὶ ἡ τολμηρὰ φωνὴ τῆς ἀληθείας, πλὴν ἀμφοτέραι ἔχουσι ἀνάγκην κέντρου ἐνεργείας, κύκλου συσφιγέσεως καὶ συνεννοήσεως. Οἱ Σύλλογοι καὶ τὰ Ἀναγνωστήρια ἐκτὸς καὶ ἄλλων πραγμάτων δύνανται νὰ συντελέσωσι πρὸς τοῦτο· δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τὰ εἰρηνικὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ προσπαθειῶν ἡμῶν κέντρα. Διὰ τοῦτο ὅθεν ἐπαναλαμβάνω, ἄφετε τοὺς πολίτας μιᾶς συνοικίας ν' ἀποτελέσωσι τὸν κύκλον αὐτῶν, τὸν Σύλλογον ἢ τὸ Ἀναγνωστήριον, εἴτα συνδέσατε τοὺς αὐτοσυνδέτους τούτους κύκλους εἰς ἓνα κύκλον οὐχὶ συναθροίσεως, ἀλλ' ἐνεργείας. Διὰ τοῦτο, Κύριοι, θὰ λέγω πάντοτε, ἄφετε ἕκαστον ἄνθος νὰ βλαστήσῃ εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα συλλέξατε τὰ ἄνθη ταῦτα καὶ πλέξατε τὴν ἀνοδοδέσμην σας.

Ὁ πρὸς τὴν συσσωμάτωσιν ὄργανός ἡμῶν ἐν Συλλόγοις καὶ Ἀναγνωστήριοις ἴσως δὲν ἐξετιμήθη εἰσέτι δεόντως, πολλάκις δὲ αἱ ἀπαιτήσεις ἡμῶν τυγχάνουσιν ὑπερβολικαί. Ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἂν ὅσα μέχρι τοῦδε ἐγένοντο δὲν ἐβλεπα, ἐγὼ θὰ ἠρκοῦμην, Κύριοι, ὅτι δέκα συμπολίται ὁμογενεῖς δύνανται νὰ συσσεφθῶσι περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐημερίαν τῆς κοινότητος, ἥς τυγχάνουσι μέλη. Ποῦ ἄλλοθι, Κύριοι, δύνανται νὰ προστρέξωσιν οἱ ἐμφορούμενοι ὑπὸ ἰδέας ἢ προθέσεώς τινος ἀγαθῆς, ὅπως ἀναπτύξωσι καὶ πραγματοποιήσωσιν αὐτήν; Δὲν εἶνε, Κύριοι, μικρὸν ὅτι κατωρθώθη ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Συλλόγῳ Ὁμήρω, ἡ ἐκπαιδεύσις δηλονότι ἑκατοντάδων παιδῶν καὶ ἀνδρῶν ἐκ τῆς ἀπορωτέρας τάξεως τοῦ λαοῦ ὑπὸ τὰ

φῶς τῶν ἐσπερινῶν σχολείων, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἦτο ἴσως μέχρι τοῦδε ἄγνωστον παρ' ἡμῖν. Ἐκεῖνοι οἱ πολῖται, τοὺς ὁποίους βλέπετε συναθροισμένους ἐκεῖ, μετὰ τῶνα ἔτη θ' ἀποβῶσιν ἴσως πολῖται ἀναγνωρίζοντες καὶ συναισθανόμενοι τὴν ὀφειλὴν των, συναισθανόμενοι τὰ πρὸς τὴν πατρίδα ἱερὰ καθήκοντα, ἅτινα ἄλλως θὰ ἠγνόουν ἐν ταῖς ὁδοῖς νύκτωρ περιφερόμενοι καὶ ἀσχημονοῦντες.

Ποῦ ἄλλοθι, Κύριοι, ὁ νεαρὸς πολίτης, ὅστις ἀπὸ τοῦ σχολείου μεταβαίνει εἰς τὴν κοινωνίαν, ἥτις ὡς νῦν ἔχει, ἀρχμηρὰ ὡς τῆς Σαχάρρας ἢ ἔρημος, εἶνε ἐτοίμη ν' ἀπορροφήσῃ τὴν πρώτην ἱμάδα τῆς καρδίας του, ν' ἀποζηρᾷ τὰ τρυφερώτερα ἄνθη τῶν εὐγενῶν αὐτῆς αἰσθημάτων καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν ξηρὰν καὶ ἄνυδρον ἐν τῷ μέσῳ τῆς καταϊγίδος τοῦ βίου, ποῦ ἄλλοθι, λέγω, θὰ εὔρη τὴν χλοερὰν ὄσιν, ἥτις θὰ τὸν ἐνισχύσῃ νὰ διατρέξῃ ἀκαμίως τὸ στάδιον αὐτοῦ τοσοῦτον ἀκροσφαλὲς καὶ δύσκολον κατὰ τὰ πρῶτα μάλιστα αὐτοῦ βήματα; Καὶ τίς ἄλλος δεσμὸς ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον ὑπάρχει παρ' ἡμῖν, ὅστις νὰ κρατῇ αὐτὸν συνδεδεμένον μετὰ τῶν ἱερῶν ἐκείνων εἰδώλων, ἅτινα ἐν τῷ σχολεῖῳ ἐλάτρευσε καὶ ἅτινα ἐντὸς ὀλίγου πρόκειται νὰ λησμονήσῃ, προσφέρων θυσίαν ὅλην ἐκείνην τὴν καρδίαν του καὶ ἐξοδεύων ὅλας τὰς σιγμὰς τῆς ζωῆς του εἰς λατρείαν τοῦ Βήλου καὶ τοῦ Μαμμωνᾶ;

Ἐγὼ δὲν ἐλπίζω, Κύριοι, καὶ τὸ λέγω ἀπροκαλύπτως, δὲν ἐλπίζω τοσοῦτον ἐκ τῶν ἀδελφοτήτων ἐκείνων, αἵτινες φέρουσι μυστηριώδη σύμβολα, ἀφοῦ τῆς προόδου καὶ τῆς ἀληθείας τὸ σύμβολον κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα ἦνε ἐν καὶ φανερόν· δὲν ἐλπίζω περισσότερα ἐκ τῶν ἀδελφοτήτων, αἵτινες προφέρουσιν ἰδιαιτέρον σύνθημα, διότι τὸ παγκόσμιον σύνθημα εἶνε τὸ σύνθημα τοῦ φωτός.

Οὐδὲν, Κύριοι, ἐλπίζω μάλιστα ἐκ τῶν σωματείων ἐκείνων, ἅτινα πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν μεγάρων των ἐτοιχοκόλλησαν διατίμησιν οὐχὶ ἠθικῶν καὶ διανοητικῶν προσόντων, ἀλλὰ προσόντων ἐπαγγελματίων καὶ οἰκονομικῶν θέσεων, καὶ διὰ τῆς θύρας τῶν ὁποίων εἰσεχώρησε πρῶτον ἡ διαφθορὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἠθῶν.

Ἄφετε, Κύριοι, τοὺς ἐμμένοντες εἰς τὰς ὀλεθρίας ταύτας ἀρχὰς νὰ καθήσωσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος τῆς Κολχίδος καὶ μὲ τὸ σύμβολον σεῖς τῆς Ἀθηνᾶς ἀνυψώσατε καὶ πάλιν τὸ ἱερὸν παλλάδιον τῆς μεγάλης ἡμῶν ἐθνότητος. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνοι περὶ πολλῶν ἄλλων θὰ μεριμνῶσι καὶ τυρβάζουσιν σεῖς, οἱ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐκλεξάμενοι, ἔλθετε ὅπως σκεφθῶμεν τίνι τρόπῳ ὁ κληρὸς ἡμῶν θ' ἀποβῇ ἄξιος τῆς ἀποστολῆς τοῦ, τίνι τρόπῳ θὰ μορφωθῇ ἡ ἑλληνὶς μήτηρ, τὰ δὲ σχο-

λεῖα ἡμῶν, προικοδοτούμενα καὶ ἀνεξάρτητα τῶν ἰδιοτροπιῶν τούτου ἢ ἐκεῖνου τοῦ ἰσχύοντος πολίτου, θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐφαρμόσωσι πάσας ἐκείνας τὰς ἀναγκάσας καὶ αὐστηρὰς διατάξεις, δι' ὧν καὶ μόνων ἐπιτυγχάνεται ἡ τάξις, ἡ ἀρμονία καὶ ἡ ἰσότης ἐν αὐτοῖς· τὰς διατάξεις ἐκείνας, ἃς ἴσως οἱ διευθύνοντες αὐτὰ δὲν ἀγνοοῦσιν, ἀλλ' ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα, δὲν δύνανται νὰ πραγματοποιήσωσιν.

Ἄν οὐχὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος, τοῦλάχιστον εἰς τὸ μέλλον, Κύριοι, νομίζω ὅτι περὶ αὐτῶν ὅλων δυνάμεθα καὶ νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ ἐνεργήσωμεν, ὑποβοηθοῦντες τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ ἄτομα, ἅτινα θ' ἀναλάβωσιν ἐκ καθήκοντος τὴν πρωτοβουλίαν, καὶ ἅτινα θὰ ἐπιβαρῶνῃ ἀμέσως ἢ περὶ τούτων εὐθύνη. Εἰς τὸ μέλλον ἐλπίζω ὅτι πραγματοποιηθήσεται καὶ ἡ εὐγενὴς ἰδέα, ἣν ἤκουσα, Κύριοι, παρὰ τῶν μελῶν τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἀναγνωστηρίου τούτου, τοῦ νὰ ἔλθωμεν εἰς ὑποστήριξιν καὶ τῶν ἥττον. εὐπορουσῶν κοινοτήτων τῶν πέριξ ἡμῶν χωρίων ὡς πρὸς τὰ ἐκπαιδευτικὰ αὐτῶν καταστήματα. Ἐπὶ τὰ ἔργα ταῦτα καλούμεθα, Κύριοι, ἅπαντες, μιᾷ δὲ φωνῇ καὶ τῇ αὐτῇ προθυμίᾳ ἀφελόμεν νὰ λαλήσωμεν καὶ νὰ ἐνεργήσωμεν.

Σὲ ὅμως πρὸ πάντων καλῶ, ὦ νεαρὰ τῶν Ἑλλήνων γενεὰ, ἥτις τὸν ἕνα πόδα ἔχεις εἰσέτι ἐπὶ τῆς τελευταίας βαθμίδος τοῦ καθιδρύματος ἐκείνου, ἔνθα ἡ καρδία σου ἠσθάνθη τοὺς ἀγιωτέρους παλμοὺς τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα σου καθιζόντων, ἔνθα ἐφωτίσθης ὑπὸ τῆς αἰωνίου ἐκείνης λάμπσεως τοῦ λογικοῦ, ὅπερ ὑπεράνω τοῦ κυανοῦ ἀπείρου, τοῦ κεκοσμημένου ὑπὸ τῶν λαμπρότερων τῆς δημιουργίας ἔργων, ἀνακαλύπτει τὸν θεῖον δάκτυλον, τὸν ἐπιτρέψαντα εἰς τόσα ἔθνη τῆς γῆς νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ νὰ ζήσωσιν ἐπὶ μιᾷ γωνίας τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, μετ' οὐ πολὺ δὲ νὰ ἐξαφανισθῶσιν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου των, τῆς ἰσχύος καὶ τέλος τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως νὰ θρηνηθῶσι δοῦλαι παρθένοι, ἢ νὰ κύψωσι κοσμοκράτορες βασιλεῖς τὸν ὑπερήφανον αὐτῶν αὐχένα. Σὲ πρὸ πάντων, ὦ εὐτυχὴς γενεὰ, εἰς ἣν ἐπεφυλάσσετο ἡ ἐξαιρετικὴ τύχη νὰ ἴδῃς τοὺς βωμοὺς τῶν πατέρων σου ἀνεγειρομένους καὶ τὰ ἱερὰ τεμένη τῶν Μουσῶν ἐπιστεγασμένα ἐκ νέου, Σὲ πρὸ πάντων καλῶ ὑπὸ τὴν στέγην ταύτην τοῦ εὐτυχιστέρου σου μέλλοντος.

Ἡ ἐλπίς μου εἶνε κοινή, εἶνε ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, διότι σὲ προσκαλῶ ὅθεν καὶ ἂν ὑπάρχῃς, ἀφ' ὅπου καὶ ἂν ἴστασαι. Ἐνταῦθα δύνασαι ν' ἀτενίσῃς κατὰ μέτωπον ἐκεῖνον, ὅστις, ἐν πέντε σισύραις ἐγχεοκορδουλημένος, ἀγνοεῖ πολλάκις τὴν ἀξίαν σου ἢ ἀποποιεῖται νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ, ἐνῶ δὲν ἔχη ἴσην τῆς ἰδικῆς σου, καὶ τῶν ἀρετῶν σου

στερείται. Ναι, ἐνταῦθα καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἐψιμυθιωμένων περιωπῶν, ἐν οἷς ἄθλα πρόκειται ν' ἀκούσης, ὅπως καὶ σὺ διηγηθῆς βραδύτερον κατὰ τῶν ἀποπεπλανημένων θυμάτων τῆς ἰδίας αὐτῶν φιλαρεσκείας, ἅτινα ὅμως ἐν τῷ οἴκῳ σου φέρουσι πάντοτε τὰ σεβαστὰ καὶ ἐντιμα δνόματα τῆς μητρὸς, τῆς συζύγου καὶ τῆς ἀδελφῆς, ἐν οἷς θ' ἀκούσης ἐμπαιζόμενα τὰ ἅγια καὶ θὰ ἴδῃς τὰ ἱερά καταπατούμενα, ἐνῶ ἡ χεὶρ ἐκείνη, ἥτις ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ Βαλάσσας ἔγραψε τὰς τρομερὰς ἐκείνας λέξεις τῆς τιμωρίας, θὰ χαράττη ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς σου τρομερωτέρας ἐτι λέξεις. Ἐνταῦθα, λέγω, θὰ μάθης πόθεν ἤρθετο τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀκατάβλητον ἐκείνην δύναμιν τῆς ψυχῆς ὁ υἱὸς τοῦ Σωφρονίσκου· πόθεν τὸν ἀνεξάντλητον αὐτοῦ πλοῦτον ὁ στρατηγὸς τοῦ ἐνὸς γιγῶνος, καὶ τίνι τρόπῳ ὁ ἀδικούμενος δίκαιος, μειδιῶν δι' ἑαυτὸν καὶ τεθλιμμένος διὰ τὴν πατρίδα, ἀπήρχετο ἀγογγύστως εἰς τὴν ἐξορίαν. Καὶ ἐνταῦθα θὰ μάθης, ὦ νεαρὰ τῶν Ἑλλήνων γενεὰ, τὸν ἱερὸν νόμον τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀρτοπόλου ἢ τοῦ κηπουροῦ, ἔχων πλήρη τὴν συναίσθησιν τῆς ἀξίας του, καταργεῖ πᾶν βεβιασμένον προνόμιον καὶ ἐν μόνῳ δικαίωμα ἀναγνωρίζει, μίαν ὑπεροχὴν, ἐν μεγαλεῖον καὶ μίαν ἀξίαν, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς ἀρετῆς.

Δὲν πρόκειται βεβαίως ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ συνεργασθῆς μετὰ τῆς ἀνθρωπικότητος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θεῖου καὶ ἀπαραγράφτου τούτου νόμου ἀπὸ τῆς οὐδοῦ τῶν οἰκιῶν σου μέχρι τῆς ὑψηλοτέρας βαθμίδος τοῦ Καπιτωλίου σου, καθὼς τὰ εὐτυχεῖ τέκνα τοῦ Σταφαχέρου καὶ Τέλου ἢ οἱ συμπολίται τοῦ μεγάλου Οὐασιγκτῶνος. Οὐχ ἦττον παρηγορήθητι ἰδρύνουσα ἀληθῆ καὶ σώφρονα δημοκρατίαν ἰδεῶν, ἥτις ἴσως θὰ δυνηθῆ νὰ θέσῃ φραγμὸν εἰς τὰς πλάνας καὶ τὰς παρεκτροπὰς, εἰς τὴν ἀθείαν καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ βίου, ἅτινα καλλιεργεῖ ἐν τοῖς κύκλοις αὐτῆς αὐτοχειροτόνητος ἀλλ' ἀνίσχυρος παρ' ἡμῖν ἀριστοκρατία.

Δὲν ἀπομακρύνουμαι, Κύριοι, ποσῶς τοῦ κυρίου θέματος τοῦ λόγου μου ὅτι μάλιστα τὴν στιγμὴν ταύτην ἀναφέρω, συσχετίζεται μὲ τὴν πρωτοετῆ ἱστορίαν τοῦ καθιδρύματος τούτου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ὀλίγους ἐκείνους, οἵτινες θέτοντες τοῦ Θωμᾶ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῆς καρδίας ἀνθρώπων μᾶλλον ἀπλῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἦττον τετορευμένης, εὐρίσκουσιν αὐτὴν ἦττον θερμὴν τῆς ἰδικῆς των, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ μετώπου, τοῦ περιρρομένου ὑπὸ τοῦ ἰδρώτος τῆς ἐργασίας, ὁ τύπος τῆς ἀρετῆς ἦνε καθαρώτερος καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκείνῃ τὸ πῦρ τοῦ πατριωτισμοῦ ζωηρότερον καὶ ἀκραιφνέστερον, ἐπὶ δὲ τῶν χειλέων

αὐτῶν ἐπικάθηται ἡ ἀπλοϊκὴ ἔκφρασις τῶν ἀληθῶν τῆς καρδίας των αἰσθημάτων.

Ἴσως, Κύριοι, τῆς ἡμέρας ταύτης ὁ λόγος ὄφειλε νὰ ἦνε φαιδρότερος καὶ ἀπηλλαγμένος πάσης πικρίας καὶ ἀφορμῆς συνοφρυώσεων, ἀλλ' ἐγὼ οὐδέποτε ἄλλοτε, νομίζω, ἐδικαιούμην νὰ ποιήσω μνεῖαν αὐτῶν ἢ κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτην τοῦ καθιδρύματος ἑορτῆν, ἐπὶ τοῦ μυρτοστολιστοῦ τοῦ ὁποῦ βωμοῦ τὸ παρελθὸν παραδίδεται εἰς λήθην, ἐπ' αὐτοῦ δὲ περυγίζει τὸ μέλλον.

Ἐν τῷ μέλλοντι τούτῳ, Κύριοι, πολλὰ ἐλπίζω καὶ δὲν διστάζω νὰ ὑποσχεθῶ ἐκ μέρους τοῦ Ἀναγνωστηρίου, ἂν οἱ μὲν διευθύνοντες αὐτὸ ἐξακολουθήσωσιν ἐργαζόμενοι καὶ μοχθοῦντες μεθ' ὅσης καὶ μέχρι τοῦδε αὐταπαρητήσεως, τὰ δὲ μέλη ἀνταποκρινόμενα διὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας, μὴ ἀμφιβάλλοντες καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ, ὅτι τῶν πραγμάτων ἢ φωνῆ εἶνε ἰσχυρότερα καὶ πειστικώτερα πάσης ῥητορικῆς, εὐγλωττίας καὶ γλαφυρότητος

Οὐχ ἦττον ὅμως ἐλπίζω ὅτι ἡ σύσφιξις τοῦ προϋπάρχοντος δεσμοῦ ἐν τῇ φύσει καὶ τῷ σκοπῷ τῶν τοιούτων καθιδρυμάτων μετὰ τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Συλλόγου Ὀμήρου, τοῦ τοσαῦτα μέχρι τοῦδε κατορθώσαντος, καὶ τοῦ Ἀναγνωστηρίου τῆς Ὀμοιοῖας δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ταχυτέραν ἐκπλήρωσιν τῶν κοινωφελῶν προθέσεων ἀμφοτέρων τῶν καταστημάτων.

Εἷς εἶνε, Κύριοι, ὁ οἶνος τῶν σπονδῶν ἡμῶν τὰ θυσιαστήρια ἔστωσαν πολλὰ καὶ τὸ πῦρ ἄς ἀναλάμψῃ πανταχόθεν ἢ κνίσσα ὅμως καὶ ὁ καπνὸς τῶν θυσιῶν θ' ἀναβῆ πρὸς ἓνα Θεόν, διότι καὶ πρὸς ἓνα προσφέρονται.

Ἐπὶ τοῦ δαφνηφόρου αὐτοῦ βωμοῦ καταθέσωμεν ὄθεν, Κύριοι, τὰς ὀπισθοδρομικὰς παραδόσεις καὶ μόνον ὄπλον εἰς τὴν χεῖρα ἔχοντες τῆς ἐλαίας τὸν κλῶνα, ἄς ἀνεγερθῶμεν ἐκ τῆς ἀμαθείας λαμβάνοντες τῆς προόδου τὸ σύνθημα ἐκ τῶν Συλλόγων καὶ τῶν Ἀναγνωστηρίων ἡμῶν:

Ἐγερθῆτε λοιπὸν, παῖδες τῶν Ἑλλήνων, ἠνωμένοι ἢ πατρίς μας νέαν δόξαν πάλιν ἐξ ἡμῶν προσμένει. Μὲ τὸ ξίφος, μὲ τὸ δόρυ ἄλλοτε καὶ τὴν ἀσπίδα, σήμερον μὲ τὴν μελέτην ἀνεγείρουν τὴν πατρίδα. Ἄλλοτε εἰς τὰ πελάγη καὶ εἰς φάραγγας ὄρεων σφάγια μαχῶν ἀγρίων καὶ βορὰ κητῶν κ' ὀρνέων. Γεωργοὶ τῆς διανοίας σήμερον καὶ τῶν ἀγρῶν μας ἀνεγείρωμεν ἐκ νέου τὸ ἀρχαῖον τρόπιόν μας.

Ἀνεγείρατέ το, παῖδες
 ἠνωμένοι τῶν Ἑλλήνων,
 ἄδοντες μὲ κλῶνας δάφνης
 καὶ μὲ στέμματα μυρσίνων.

Ῥίψατε ἐν βλέμμα μόνον εἰς τὸ παρελθόν, ὦ φίλοι!
 Ἐν τῷ μέσῳ τῶν αἰώνων ἀνυψοῦται μία στήλη
 Ἀναγνώσατε ἐπάνω Μαραθῶν, γιγάντων πάλη
 Σαλαμῆς καὶ Θερμοπύλαι' πέραν, Πλαταιαί, Μυκάλη!
 Μαραθῶν! τοῦ Καλλιμάχου τίς ἀκόμη δὲν νομίζει
 τὰς λευκάς ἐκείνας τρίχας ὅτι αἶμα κοκκινίζει;
 Μαραθῶν! τὸν Μιλτιάδην μὲ γοργὸν δὲν βλέπει βλέμμα
 νὰ πηδᾷ, νὰ παροτρῖνῃ καὶ νὰ στάζῃ ὅλος αἶμα;
 Μὴ τὸ λησμονῆτε ὄχι,
 νέοι παῖδες τῶν Σμυρναίων,
 ἐν τῷ μέσῳ τύσων ἄλλων
 νεωτέρων μας τροπαίων.

Ἐκεῖ ἔθραυσεν ἡ σπάθη τοῦ πεσόντος Λεωνίδα
 εἰς τὸ πρῶτον κτύπημά της τοῦ Ἰδάρνουε τὴν ἀσπίδα
 Ἐκεῖ, φίλοι, ἡ ψυχὴ του, λουομένη εἰς τὸ αἶμα,
 τῆς ἐσχάτης ἀγωνίας ἔριψε πρὶν φύγη βλέμμα,
 καὶ τοὺς μέλλοντας θριάμβους τῆς Ἑλλάδος χαιρετῶσα,
 «ἀναγγείλατέ το...», εἶπεν ἡ αἰμόφυρτός του γλῶσσα.
 Τὸ ἀνήγγειλάν οἱ ναῦται ἔπειτα τῆς Σαλαμῆνος,
 οἱ ἀγρόται καὶ ποιμένες μετὰ ταῦτα τῆς Τροϊζῆνος
 ἀναγγείλατέ το, παῖδες
 τῶν Ἑλλήνων, ἠνωμένοι
 τῶν θριάμβων τῆς παιδείας
 δόξα νέα μας προσμένει.

Πλὴν πῶς τώρα τῆς ἐρήμου μόνον ἄκανθαι βλαστάνουν;
 πῶς αἱ ἄγριαί ἐλαῖαι μόνον πέριξ μας αὐξάνουν;
 μὰ τὴν πέτραν ποῦ πατεῖτε, τὴν ἄγίαν πέτραν ταύτην
 μὴ, ὦ φίλοι, λησμονῆτε τῆς Μυκάλης μας τὸν ναύτην,
 ἐπειδὴ ὠχρὰ τὸν εἶδεν ἡ Ἀσία ἑστὰ πλευρὰ της
 μὲ τὸ αἷμά της νὰ βάρῃ τὰ θορνῶδη κύματά της,

κ' ἡ ἀφρώδης παραλία τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Σάμου
 παταγοῦσα ἐνισχύει σήμερον τὰ ἄσματά μου.

Ναί, ποτὲ μὴ λησμονῆτε,
 νέοι παῖδες τῶν Σμυρναίων,
 τὸ ἀρχαῖον τρόπαιόν μας
 ἐν τῷ μέσῳ τύσων νέων.

Πλὴν διήλθα τὰ πεδία, διατρέξας τὰ πελάγη,
 καὶ τὸ ὄμμα μου ἐν μέσῳ ἐρημίας κατεπλάγη
 Τῆς Νεμέσεως δὲν εἶδα ἄγαλμα οὐδὲ εἰκόνα
 Ἐστὴν Ποικίλῃν Στοᾶν πλέον, γράφουσαν τὸν Μαραθῶνα
 Εἶδα μόνον τῶν μακρᾶρων τὰ τεμάχια ῥιμμένα,
 τοὺς ναοὺς καὶ τὰ τεμένη τῶν Μουσῶν ἐρειπωμένα
 Εἶδα μόνον ζευγηλάτας, εἶδα πένητας ἀνθρώπους
 ταπεινοὶ νὰ κατοικῶσι ταπεινοὺς κ' ἐρήμους τόπους.

Φεῦ! ἀκούσατέ μου τώρα,
 νέοι παῖδες τῶν Ἑλλήνων
 μένουσιν οἱ λίθοι μόνον
 τῶν τροπαίων μας ἐκείνων.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης καὶ σιωπηλῆς ἐρήμου,
 ἤκουσε φωνὴν πλὴν μίαν θελκτικὴν ἢ ἀκοή μου.
 Ἦκουσα φωνὴν Πλατῶνων καὶ φωνὴν Ἀριστοτέλους,
 κεραινοὺς Δημοσθενεῖους, ἤχους Ὀμηρείου μέλους
 Ἦκουσα τὸν Θουκυδίδην μὲ τὰς σκέψεις του τὰς τόσας
 τὰς τερπνὰς τοῦ Ἡροδότου θυγατέρας μειδιώσας
 τοῦ Πλουτάρχου τοὺς ἀρχαίους ἥρωας νὰ κινηθῶσι
 εἶδα μόνον ἐκ τῶν τάφων καὶ τὴν σπάθην νὰ κρατῶσι.

Τότε ἐκραξά, ὦ παῖδες
 τῶν Ἑλλήνων ἠνωμένοι,
 ἐκ τῶν τύσων μας τροπαίων
 ἐν καὶ μόνον ἀπομένει.

Καταθέσωμεν τὰ ξίφη πρὸ τῶν ἱερῶν βωμῶν μας,
 μὲ τὸν κλῶνα τῆς ἐλαίας στέψωμεν τὸ μέτωπόν μας.
 Μὲ τὸ ξίφος, μὲ τὸ δόρυ ἄλλοτε καὶ τὴν ἀσπίδα.
 σήμερον μὲ τὴν μελέτην ἀνεγείρουσιν τὴν πατρίδα.

Ἄλλοτε εἰς τὰ πελάγη κ' εἰς τὰς φάραγγας ὄρεων
σφάγια μαχῶν ἀγρίων καὶ βορὰ κητῶν κ' ὀρνέων
γεωργοὶ τῆς διανοίας σήμερον καὶ τῶν ἀγρῶν μας
ἀνεγείρωμεν ἐκ νέου τὸ ἀρχαῖον τροπαῖόν μας.

Ἀνεγείρατέ το ὄθην,
παῖδες νέοι τῶν Συμωναίων,
ἂν καὶ σεῖς προθῆτε δόξαν
τῶν τροπαίων μας τῶν νέων.
